

**ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КРЕМЕНЕЦЬКА ОБЛАСНА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ім. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Кафедра історії та методики навчання

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із навчально-педагогічної роботи

Марія БОДНАР

2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ другий (магістерський)

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 01 Освіта / Педагогіка

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 014 Середня освіта (Українська мова і література)

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА Середня освіта (Українська мова і література. Зарубіжна література)

Робоча програма навчальної дисципліни *Філософія та методологія науки* для *другого (магістерського) рівня вищої освіти з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література)* освітньо-професійної програми *Середня освіта (Українська мова і література. Зарубіжна література)*. Кременець, 2024 р. 16 с.

Укладач: **МОРОЗ Олена Василівна** – кандидат філософських наук, доцент, старший викладач кафедри історії та методики навчання.

Робоча програма схвалена на засіданні кафедри історії та методики навчання. (Протокол № 1 від 01 серпня 2024 року).

Завідувач кафедри

проф. Ірина СКАКАЛЬСЬКА

1. ВСТУП

Анотація. Бурхливий науково-технічний прогрес є невід'ємною складовою розвитку людства на початку XXI століття. Визначальна роль науки у перетвореннях сучасної доби передбачає філософське осмислення цього феномену. Відповідно навчальна дисципліна «Філософія та методологія науки» є важливим компонентом підготовки фахівців у межах системи вищої освіти.

Складність і глибина поняття «філософія науки» обумовлює розмаїття його характеристик у філософсько-науковому дискурсі, які охоплюють основні питання сутності науки, її історичного виникнення, проблеми розвитку наукового пізнання, структуру та рівні наукового знання. Методологія науки характеризує методологію наукового дослідження й основні групи наукових методів, класичні та сучасні концепції прогресу наукового знання, поняття наукової традиції і наукової революції, проблеми розвитку науки в сучасному суспільстві.

Зміст освітнього компоненту спрямований на засвоєння здобувачами вищої освіти найважливіших питань філософії та методології науки, дослідження взаємозв'язків філософії та науки. В процесі вивчення курсу особлива увага приділяється методологічним питанням, які мають велике значення для майбутніх фахівців різних галузей наукового знання.

Ключові слова: наука, філософія та методологія науки, емпіричний рівень наукового пізнання, теоретичний рівень наукового пізнання, класична наука, метатеорія, метод, методика, методологія, наукова революція, некласична наука, нелінійність, об'єкт, парадигма, позитивізм, постнекласична наука, природничо-наукове знання, предмет, синергетика, соціогуманітарне знання, суб'єкт наукового пізнання, верифікація, фальсифікаціонізм.

2. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, предметна спеціалізація, освітньо-професійна програма	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна здобуття освіти	заочна форма здобуття освіти
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <i>01 Освіта / Педагогіка</i>	Нормативна	
Модулів – 2	Спеціальність <i>014 Середня освіта (Українська мова і література)</i>	Рік підготовки: 1	
		Семестр: 1	
Змістових модулів – 3			
Загальна кількість годин – 90			
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2; самостійної роботи студента – 3,3	Освітньо-професійна програма <i>Середня освіта (Українська мова і література. Зарубіжна література)</i>	Лекції	
		16 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		18 год.	4 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
56 год.	82 год.		
Вид контролю: залік			

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

- для денної форми навчання – 39% – 61%;
- для заочної форми навчання – 10% – 90%.

3. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. **Мета дисципліни** – оволодіти філософськими основами наукового знання з методологією науки, що досліджує сутність виникнення і формування, структуру та ідеали, норми та цінності, функції та особливості наукових досліджень.

2. **Завдання дисципліни** – забезпечити теоретичний рівень готовності магістра педагогічної освіти до проведення наукових досліджень відповідного спрямування на основі вивчення теоретичних засад і практичних форм та методів науково-дослідної діяльності; ознайомити з методологічними основами науки, безпосереднім вивчення ними конкретних методик наукових досліджень.

Професійні компетентності,

на формування яких спрямована навчальна дисципліна

Інтегральна:

Здатність розв'язувати складні задачі або проблеми в галузі освіти, що передбачає здійснення інновацій та/або проведення педагогічних досліджень і характеризується невизначеністю умов.

Загальні:

1) Здатність приймати ефективні рішення у професійній діяльності та відповідально ставитися до обов'язків, мотивувати учасників освітнього процесу до досягнення спільної мети; діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності (ЗК 1).

2) Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Здатність до самостійного вивчення нових методів і форм роботи та використання новітніх педагогічних технологій у практичній діяльності, підвищення професійної майстерності (ЗК 2).

3) Здатність до пошуку, оброблення з різних джерел (ЗК 3).

4) Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і

свобод людини та громадянина, реалізовувати свої права і обов'язки, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку (ЗК 4).

Фахові:

1) Здатність використовувати теоретичні знання і практичні навички застосування комунікативних технологій, ораторського мистецтва та риторичної комунікації для здійснення спілкування у професійній сфері (ФК 2).

2) Здатність критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності (ФК4).

3) Володіння навичками публічного мовлення, аргументації, ведення дискусії та наукової полеміки; здатність творчо та критично осмислювати інформацію для вирішення теоретичних і практичних завдань у сфері професійної діяльності (ФК 9).

Програмні результати навчання

1) Поширювати знання через призму національних та загальнолюдських цінностей, толерантності, адаптивності до культурного середовища (ПРН 1).

2) Володіти комунікативною компетентністю (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти) (ПРН 2).

3) Демонструвати вміння критично використовувати світоглядні теорії та засвоєні теоретичні знання у сфері суспільних і професійно орієнтованих дисциплін, обирати й використовувати відповідні навчальні засоби для побудови технологій навчання (ПРН 4).

4) Виявляти готовність приймати рішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування майбутніх наслідків на основі отриманих професійних знань (ПРН 10).

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1

ФІЛОСОФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ: ЕКСПЛІКАЦІЯ ПОНЯТЬ

Тема 1. Філософія та методологія науки: загальне окреслення та проблемне поле

Особливості проявів науки в житті сучасного суспільства. Впливи науки на людину та сучасні цивілізаційні процеси. Філософія і наука: ракурси співвідношення.

Зростання ролі методологічної свідомості в науці. Основні підходи до розуміння методології науки. Філософія науки: поняття, проблемне поле, місце в системі філософського знання.

Тема 2. Наука як соціально-історичне явище

Зв'язок науки із історичним цивілізаційним процесом. Наука в контексті співвідношення «Схід – Захід». Поняття науки, її суттєві ознаки та функції.

Загальні особливості наукового знання. Знання наукові, ненаукові та антинаукові. Основні форми існування науки в сучасному суспільстві. Організаційні, економічні, соціально-політичні та технологічні аспекти науки. Класифікація наук: історія і сучасність.

Змістовий модуль 2

МЕТОДОЛОГІЧНА СКЛАДОВА НАУКИ ТА КРИТЕРІЇ НАУКОВОСТІ ЗНАНЬ

Тема 3. Методологічна складова науки: метод – методологія – методика

Особливості людської життєдіяльності та роль методів в її здійсненні. Історичні різновиди методів діяльності і пізнання: рецепти, приписи, процедури.

Поняття методу наукового пізнання та його складові. Метод і наука: об'єкт, предмет та суб'єкт науки. Метод та науковий об'єкт. Співвідношення

методу і наукової теорії. Основні різновиди методів науки.

Значення емпіричного пізнання в розвитку сучасної науки. Поняття наукового факту та проблеми його осмислення Співвідношення методу, методології та методики.

Тема 4. Основні методи наукового пізнання на різних рівнях функціонування науки

Поняття рівнів наукового пізнання, підстави їх виділення та особливості. Сучасні підходи до визначення рівнів наукового пізнання. Методи і форми емпіричного наукового пізнання; поняття наукового факту та сперечання щодо його розуміння і визначення.

Методи опрацювання фактів та їх логічна природа. Проблема співвідношення фактів та наукової теорії. Основні методи побудови наукових теорій.

Форми теоретичного наукового пізнання та їх евристичне значення.

Тема 5. Проблема якісної оцінки наукового знання: критерії, еталони та ідеали науки

Критерії та еталони науковості знань: поняття та характеристика. Ідеали науки та їх роль в науковому поступі. Поняття істини у пізнанні та науці. Істина як цінність та ідеал пізнання.

Істина та істинність наукового знання: фактологічні, логічні та смислові аспекти істинності наукових знань. Основні поняття, що застосовуються в науці для позначення якісних характеристик знання в їх відношенні до істини.

Змістовий модуль 3

ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ НАУКИ ТА НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 6. Особливості історичного розвитку науки

Історичний аспект існування науки та проблема її виникнення. Наука, магія, протонаука. Еволюційні та революційні зміни у розвитку науки. Основні наукові революції в історії людства та їх особливості.

Історичні типи науки. Поняття неklasичної науки та її порівняння із klasичною наукою. Філософські і методологічні аспекти особливостей неklasичної науки. Поняття постнеklasичної науки. Нелінійність як ознака сучасної постнеklasичної науки.

Сучасні зміни у розвитку та розумінні науки: поняття «технонауки» та співвідношення фундаментальних і прикладних наук.

Тема 7. Особливості та парадигмальні характеристики соціально-гуманітарного наукового пізнання

Проблема наукового статусу соціально-гуманітарних наук та їх предметна визначеність. Історичний контекст розрізнення наук про природу та соціально-гуманітарних наук (наук про культуру). Вихідні парадигмальні особливості соціально-гуманітарного пізнання.

Тема 8. Соціальні організаційні моральні та особистісно-екзистенціальні аспекти науки і наукової діяльності

Наука як соціальний інститут. Управлінські організаційні та соціальні аспекти існування сучасної науки. Наука і культура. Моральні та ціннісні чинники наукової діяльності. Особистість у науці. Прояви особистісного суб'єктивного начала у науці. Проблеми наукової творчості філософії та методології науки.

5. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усь го	у тому числі					усь ого	у тому числі				
		л	п	л а б	інд	с.р.		л	п	ла б	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7		-	-	-	-	-
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ФІЛОСОФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ: ЕКСПЛІКАЦІЯ ПОНЯТЬ												
Тема 1. Філософія та методологія науки: загальне окреслення та проблемне поле	9	2	2			5	12	2				10
Тема 2. Наука як соціально-історичне явище	9	2	2			5	12		2			10
Разом за змістовим модулем 1	18	4	4			10	24	2	2			20
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. МЕТОДОЛОГІЧНА СКЛАДОВА НАУКИ ТА КРИТЕРІЇ НАУКОВОСТІ ЗНАТЬ												
Тема 3. Методологічна складова науки: метод – методологія – методика	12	2	2			8	12	2				10
Тема 4. Основні методи наукового пізнання на різних рівнях функціонування науки	9	2	2			5	10					10
Тема 5. Проблема якісної оцінки наукового знання: критерії, еталони та ідеали науки	14	2	2			10	7					7
Разом за змістовим модулем 2	35	6	6			23	29	2				27
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ НАУКИ ТА НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ												
Тема 6. Особливості історичного розвитку науки	6	2	2			2	12		2			5
Тема 7. Особливості та парадигмальні характеристики соціально-гуманітарного наукового пізнання	6	2	2			2						5
Тема 8. Соціальні організаційні моральні та особистісно-екзистенціальні аспекти науки і наукової діяльності	10	2	4			4						10
Разом за змістовим модулем 3	22	6	8			8	22		2			20
Усього годин	75	16	18			41	75	4	4			67
Модуль 2												
Індивідуальне науково-дослідне завдання	15				15		15				15	
	90	16	18		15	41	90	4	4		15	67

6. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Філософія і методологія науки: загальне окреслення та проблемне поле	2
2	Наука як соціально-історичне явище	2
3	Методологічна складова науки	2
4	Основні методи наукового пізнання	2
5	Основні методи наукового пізнання	
6	Проблема якісної оцінки наукового знання	2
7	Особливості історичного розвитку науки	2
8	Особливості та парадигмальні характеристики соціально-гуманітарного наукового пізнання	2
9	Соціальні організаційні моральні та особистісно-екзистенціальні аспекти науки і наукової діяльності	2
	Всього:	18

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Наука в системі соціальних цінностей	4
2	Філософія історії в системі соціогуманітарного знання	4
3	Основні сучасні підходи до розуміння методології науки	4
4	Філософія науки як напрям філософського знання: особливості та провідні проблеми	4
5	Наука як феномен цивілізації західного типу	4
6	Класифікація наук в сучасному наукознавстві	4
7	Поняття наукового факту та складності його інтерпретації	4
8	Концепція наукової революції Т.Куна	4
9	Поняття парадигми в науковому пізнанні та її використання в наукознавстві	4
10	Плюралістичний «методологічний анархізм» П. Фейєрабенда	2
11	Етичні аспекти наукової діяльності. Стандарти етосу науки за Мертоном	2
12	Роль евристики в сучасній науковій творчості	1
	Всього:	41

8. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ ТА КРИТЕРІЇ ЇХ ОЦІНЮВАННЯ

1. Огляд публікацій із проблематики філософії науки або методології науки обсягом 3–4 стор. (сторінка – 300–320 слів комп'ютерного набору 14-м кеглем через 1,5 інтервалу).

2. Повідомлення на студентську наукову конференцію за результатами власного дослідження обсягом 3–4 стор.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Програмою курсу передбачається обов'язкове індивідуальне навчально-дослідне завдання, яке виконується на основі засвоєння певного змістового модулю або змісту навчального курсу в цілому. Основна мета такого завдання полягає у систематизації, закріпленні, поглибленні теоретичних знань із курсу та застосування їх при вирішенні конкретних дослідницьких задач. Автор має продемонструвати рівень своєї фахової кваліфікації, ерудиції, а також володіння методикою та методологією наукового дослідження. Виконання завдання покликані сприяти підвищенню рівня інтелектуальної та дослідницької культури, більш глибокому осмисленню найістотніших проблем філософії та методології науки, засвоєнню необхідних форм та методів науково-практичної діяльності, розвитку творчого мислення.

Завдання пропонуються у формі написання творчої роботи, яка має вирізнитися, з одного боку, концептуальним характером, а з другого, – самобутнім авторським підходом до теми. Передусім, на високу оцінку може претендувати робота, яка містить власний погляд на розглядувану проблему, відзначається логічністю і переконливістю аргументації, конкретними прикладами, зв'язком із актуальними сучасними проблемами.

Робота повинна містити план, обґрунтування вибору теми, послідовно-логічний виклад матеріалу, концептуальні висновки і список використаної літератури. Орієнтовний обсяг такої роботи – від 5 до 15 сторінок. Ступінь оригінальності тексту не менше 75 %.

Оцінювання індивідуального навчально-дослідного завдання

ІНДЗ оцінюється за такими критеріями:

- 1) самостійність виконання;
- 2) логічність і послідовність викладення матеріалу;
- 3) повнота розкриття теми (проблемної ситуації або практичного завдання);
- 4) обґрунтованість висновків;
- 5) використання статистичної інформації та довідкової літератури;
- 6) можлива наявність конкретних пропозицій;
- 7) якість оформлення.

Оцінювання індивідуальних завдань проводять за 4 (15 балів)-бальною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно):

1. Для одержання оцінки 5 (відмінно) студент повинен:

укластися у встановлений термін підготовки відповіді;

викладати теоретичний матеріал чітко, коротко, пов'язано й

обґрунтовано;

уміти оперативно розібратися в запропонованій ситуації, грамотно оцінити її й обґрунтувати ухвалене рішення;

упевнено відповідати на запитання викладача й без зауважень із їх боку;

2. Для одержання оцінки 4 (добре) студент повинен:

викладати теоретичний матеріал обґрунтовано й складно;

укластися у встановлений термін підготовки відповіді;

не утруднятися у виборі рішення при аналізі запропонованої ситуації;

уміти обґрунтувати ухвалене рішення;

добре відповідати на запитання викладача.

3. Для одержання оцінки 3 (задовільно) студент повинен:

викладати теоретичний матеріал у доступній для розуміння формі;

розібратися в запропонованій ситуації й розробити пропозиції щодо вирішення;

позитивно відповідати на запитання викладача;

допускаються недостатньо впевнені й чіткі відповіді, але вони повинні бути, власне кажучи, правильні.

4. Оцінку 2 (незадовільно) одержують студенти, відповіді яких можуть бути оцінені нижче вимог, сформульованих у п.3.

Оцінка знання матеріалу, оцінюється за 4-ри бальною системою і згідно з «Методикою переведення показників успішності знань студентів» переводить у систему оцінювання за шкалою ECTS (табл. 1).

Таблиця 1 – Шкала перерахунку оцінок результатів контролю знань студентів

Оцінка за національною шкалою	Визначення назви за шкалою ECTS	ECTS оцінка	% набраних балів
1	2	3	4
ВІДМІННО	Відмінно – відмінне виконання лише з незначними помилками	A	10-15 балів
ДОБРЕ	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	B	5-10 балів
	Добре – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	C	
ЗАДОВІЛЬНО	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	D	0-5 балів
	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	E	
НЕЗАДОВІЛЬНО	Незадовільно* – потрібно попрацювати перед тим, як перездати тест	FX	0 балів
	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота з повторним вивченням змістового модуля	F	

При оцінюванні ІНДЗ приділяють увагу також їх якості й самостійності, своєчасності здачі виконаних завдань викладачу (згідно з графіком навчального процесу). Якщо якась вимога не буде виконана, то оцінка знижується.

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекції, семінари, індивідуальні науково-дослідні завдання; пояснювально-ілюстративні, проблемні та частково-пошукові методи з використанням аудіовізуальних засобів, спеціалізованого програмного забезпечення освітнього процесу, електронних бібліотек та архівів, онлайн-енциклопедій, -словників і -баз даних.

10. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточне оцінювання, оцінка самостійної та індивідуальної роботи, підсумкове тестування, залік.

11. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Поточне тестування та самостійна робота									ІНДЗ	Тест	Сума
Змістовий модуль №1		Змістовий модуль №2				Змістовий модуль №3					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	15	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C		
64–73	D	задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Опорні конспекти лекцій.
2. Розробки семінарських занять.
3. Завдання для самостійної роботи.
4. Завдання для ІНДЗ.

13. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. *Дзьобань О.П.* Філософія науки : підручник. ДНУ «Ін-т інформації, безпеки і права Нац. академії прав. наук України». Київ; Одеса : Фенікс, 2024. 516 с.
2. *Ковтун Н. М.* Методологія наукових досліджень. Навчально-методичний посібник для магістрантів спеціальності 033 Філософія. Житомир, 2020. 63 с.
3. *Самсонов В.В., Сільвестров А.М., Тачиніна О.М.* Методологія наукових досліджень та приклади її використання: Навч. посібник. К.:НУХТ, 2022. 385 с.
4. *Сидоренко О.П.* Філософія науки: курс лекцій з вивчення дисципліни для здобувачів III рівня вищої освіти «доктори філософії» спеціальності 204 «ТВППТ» денної та заочної форми навчання. Одеса: ОДАУ, 2019. 156 с.
5. *Петрушенко В.Л.* Філософія і методологія науки. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. 184 с.
6. Філософія науки : підручник / *І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін.* ; за ред. І. С. Добронравової. К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. 255 с.

Допоміжна

1. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. К.: ВЦ «Академія», 2004. 344 с.
2. *Бацевич Ф. С.* Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень: Підручник. К.: ВЦ «Академія», 2008. 240 с.
3. *Гатальська С.М.* Філософія культури. Підручник. К.: Либідь, 2005. 328 с.
4. *Гьосле Вітторіо.* Практична філософія в сучасному світі. Пер. з нім., примітки і післямова Анатолія Єрмоленка. Київ: Лібра, 2003. 248с.

5. *Кримський С.Б.* Запити філософських смислів. К.: Вид. ПАРАПАН, 2003. 240 с.
6. *Лук'янець В. С.* та ін. Світоглядні імплікації науки. К.: Вид. ПАРАПАН, 2004. 408с.
7. *Лук'янець В.С.* та ін. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури: Монографія. К, 2000. 304с.
8. *Рубанець О. М.* Інформаційне суспільство: когнітивний креатив постнекласичних досліджень: Монографія. К.: Вид. ПАРАПАН, 2006. 420 с.
7. *Рубанець О.М.* Філософські проблеми наукового пізнання: навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2019. 229 с.
9. *Хамітов Н.В.* та ін. Історія філософії. Проблема людини та її меж: Навчальний посібник. К.: КНТ, Центр навчальної літератури, 2006. 296с.
10. *Ящук Т.І.* Філософія історії: Курс лекцій. К.: Либідь, 2004. 536 с.

14. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Бібліотека КОГПА ім. Тараса Шевченка (книжковий фонд).

Бібліотека кафедри історії та методики навчання КОГПА ім.Тараса Шевченка.

Кременецька міська бібліотека ім. Ю. Словацького.

Вебсайт Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>

Електронна бібліотека Ін-ту історії України НАН України. URL: <http://resource.history.org.ua/>

Електронна бібліотека «Чтиво». URL: <http://www.chtyvo.org.ua>

Електронна бібліотека «Культура України». URL: <https://elib.nlu.org.ua>

Онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». URL: <https://uk.wikipedia.org>